

אברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהוא אב בחכמה” (ד”ה)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ”ל

פרשת כי תבא תשפ”ו • שנה ו’ - גליון רפ”ח • מכון ”אוהבי תורה” להוצאת ספרי רבינו זי”ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

גיליוני הש”ס
ביכורים פ”ג מ”ח

ולקחת מראשית כל פרי
האדמה וגו’ ושמנת בטנא (כו, ב).

אם צריך דוקא ’טנא’

בביכורים (פ”ג מ”ח), העשירים מביאים בכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב (קופות מצופות כסף וזהב, רע”ב).

למאן דאמר (סנהדרין מה): בעינן קרא כדכתיב, קשה, דהא כתיב ’ושמנת בטנא’¹ - שו”ת חות יאיר (סימן קסז ד”ה תנה)².

גיליוני הש”ס
ירושלמי ביכורים פ”א ד”ו

ועתה הנה הבאתי את ראשית
פרי האדמה אשר נתת לי ד’ (כו, י).

מוכר פירותיו וחזר ולקחן מהלוקח

בירושלמי ביכורים (פ”א ה”ו), פשיטא דהא מילתא, מוכר לו פירות ושייר לו קרקע, המוכר אינו יכול להביא, שאין לו פירות. חזר (המוכר) ולקחן (להפירות) ממנו, נשמענה מן הדא וכו’, דהא אמרה חזר ולקחן ממנו מביא.

מכאן ראינו למה שכתבו תוספות בבבא מציעא (פח. ד”ה תבואת), דאף דלוקח פטור ממעשר (שם פח.), דדרשינן ’תבואת זרען’ (דברים יד, כב) - ולא לוקח, מכל מקום אם חזרו הבעלים ולקחוהו מלוקח - חייב, עיין שם. ואף דהוא עתה גם כן ’לוקח’, מכל מקום כיון דהיה מתחלה שלו - ’תבואת זרען’ קרינן ביה.

ויש ראייה מבוארת לזה מירושלמי דכאן, דמחייב בחזר ולקחן, דאף דהוא עתה גם כן לוקח, מכל מקום כיון דהיה גם מתחלה שלו - יכול לומר מן ’האדמה אשר נתת לי, ודו”ק’.

גיליוני הש”ס
ירושלמי זרעים כ”ד ג

ולא שְׁכַחְתִּי (כו, יא).

מקור לברכת המצוות

מן התורה • מקור לברכת הפרשת תרומה

עיין ירושלמי ריש כיצד מברכין (ברכות פ”ו ה”א), דיש מאן דאמר דברכת המצוות דאורייתא מהיקישא ד’התורה והמצוה’ (שמות כד, יב) - מה תורה טעונה ברכה אף מצוה טעונה ברכה, עיין שם.

(א) וטנא הוא סל, כדאיתא בתרגום אונקלוס.

(ב) וכתב שם: ”מיהו יש לומר, דבטנא אינו מן המצוה, רק הכנה”.

(ג) שכתב: רצה לומר, דצריך לברך בשם.

(ד) המשך לשון הרשב”א: ”אי נמי, קבלת התורה שאני, שהוצרכו לענות אמן משום שהם תרי”ג מצוות, ואחר שיענו הפעם ההיא שוב אינם צריכים שבועה, כי מושבע הוא כל יחיד מהר סיני לעשות מה שרוב הציבור מסכימים, דאיכא ’הגוי כולו’ (מלאכי ג, ט) ורובו ככולו (נזיר מב; ראה רשב”א שם ד”ה אותם).”

וברכות הפרשת תרומות ומעשרות הוזכרו גם כן במקרא - עיין מעשר שני (פ”ה מ”א), ’ולא שכחתי’ - מלברך ומלהזכיר שמך עליו. והובא בש”ס בכיצד מברכין (ברכות מ:).

ועיין בירושלמי מעשר שני שם (ה”ה), ’לד’ (במדבר טו, יט) - זה שם המיוחד. והכוונה גם כן, דצריך להזכיר השם בברכה, ועיין שם ברידב”ז (ד”ה א”ה)³.

בית האוצר
מערכת א כלל קצד

אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים וגו’ שְׁמַעוֹן
ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין. ואלה יעמדו על
הקללה בהר עיבל וגו’ (כו, יב-יא).

תיבת ’מפני’ שמשמעותה כמו ’אף על פי’

מצינו תיבות ’אף על פי’ שפירושם ’הואיל’, והוא בכלים (פ”ו מ”ב), החמת - שיעורה בפקעיות של שתי, אם אינה מקבלת של שתי, אף על פי שמקבלת של ערב, טמאה, וכן הוא שם בשאר המשנה. והאי ’אף על פי’ פירושו ’הואיל’, וכמוכן.

וכן מבואר שם במפרשים ובראשם בפירוש המשנה להרמב”ם (ד”ה ובית), וז”ל: והנה באלו הפרקים לשון ’אף על פי’, שעניינו, ויהיו אלו הכלים יקבלו השיעורים הגדולים ולא יקבלו הקטנים - שהן יטמאו כו’, ויהיה סדר המשנה כן, החמת שיעורה פקעיות של ערב, אף על פי שאינה מקבל של שתי, הואיל ומקבל של ערב, טמאה, וכן שיעור הנשאר מן הפרק, עכ”ל.

וכן הוא בפירוש הרא”ש שם (ד”ה החמת - ד”ה ואם) וז”ל: פירוש, של שתי דק משל ערב, כדמוכח בפרק המפלת (נדה כה:). ואם אינה מקבלת שתי, הואיל ומקבלת של ערב, אכתי טמאה, עכ”ל. ושוב ראיתי שכבר הובא כלל זה בספרי הכללים (כללי הגמרא להבית יוסף, בסוף הליכות עולם, אות תשלז; קהלת יעקב לשון חכמים אות א כלל נח) מהך משנה דכלים, דיתכן תיבת ’אף על פי’ במקום ’הואיל’.

ודע, דלכאורה מצינו גם להיפוך - תיבה שמשמעותה ’הואיל’ במקום ’אף על פי’, עיין סוטה (לו:), תנא, תציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל, מפני שלוי למטה, אדרבה, מפני שלוי למטה בצרי להו. הכי קאמר, אף על פי שלוי למטה, בני יוסף עמהם כו’.

בית האוצר
מערכת א כלל קצד

ארור האיש אשר יעשה פסל
ומסכה תועבת ד’ (כו, טו).

’תועבה’ פירושו איסור

עיין עבודה זרה (נב), דיליף דעבודה זרה של ישראל אסורה מיד שנעשית, מדכתיב ’ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה’ - משעת עשייה קם ליה בארור. ופריך, ואימא הני מילי למימא גברא בארור, איתסורי לא מיתסרא. ומשני, ’תועבת ד’ כתיב.

והכוונה, ד’תועבת ד’ פירושו איסור, וכאילו אמר הכתוב ’אסורת ד’’, היינו שהוא דבר אשר השם יתברך אסר אותו, דאילו היתה תיבת ’תועבה’ פירושו שהוא מתועב, אכתי אין ראייה לשיחיה איסור.

גיליוני הש”ס
שבועות כט:

ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת
לעשות אותם ואמר כל העם אמן (כו, כו).

מדוע הוצרכו ישראל לענות ’אמן’ בהר גריזים

בגמרא שבועות (כט:), כל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו דמי, דכתיב (במדבר ה, כב) ’ואמרה האשה אמן אמן’.

עיין שו”ת הרשב”א המיוחסות (ח”ו סימן רפ ד”ה כז): ומה שהוצרכו ישראל לענות ’אמן’ בהר גריזים, לאו דווקא, כי אפילו לא ענו אמן היה העניין מקובל, שהרי ציבור היה, אלא הם מעצמם ענו ’אמן’ להראות שקיבלו התורה בסבר פנים יפות כו’⁴, וכן בעניין סוטה היתה עונה אמן אמן כדי שלא יוציא לעז על מי המרים, אבל שלא מן הדין, עכ”ל.

מרגניתא דיוסף

ענינים מופלאים, פניני חכמה ודעת ושכיות חמדה מתורת רבינו זי”ע

האם יש כוכבים הנראים ביום

במועד קטן (כה:), כי נח נפשיה דרבי יעקב אתחמיאו כוכבי ביממא.

עיין שו”ת מהר”ם בר ברוך (דפוס פראג סימן ריט) וז”ל: על הבן הגולד סמוך לחשיכה, והיה נראה יום, והיו נראים כוכבים קטנים מאוד. נראה לי, כי יש לסמוך על הכוכבים כו’, אף על פי שלפעמים משתנים סדרי בראשית, כדאמר במועד קטן (כה:), אתחזי כוכבי ביממא, זהו כשהיו יודעים בבירור שהיום גדול, אבל סמוך לחשיכה אין לתלותו אלא בהווה, עכ”ל.

פרק יח (א)

תפלות וברכות שבת

תפלות שבת

האומר 'ויכולו' מכיר שהקב"ה ברא את העולם ומשתתף ע"ז בבריאה עצמה

אמרו בשבת (ק"ט:), כל המתפלל בערב שבת ואומר 'ויכולו' - כאלו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. והיינו, כי אמירת 'ויכולו' הוא שמעיד על הקדוש ברוך הוא שברא העולם, ועיקר הבריאה היתה רק עבור זה, שיכירו בני אדם את כבודו יתברך כי הוא הבורא עולם יתברך (ראה אוהב ישראל פרשת שקלים; באר מים חיים בראשית א, א אות ו ד"ה והנה), ואם כן נמצא שזה האיש שאומר 'ויכולו' ומעיד ומכיר את הבריאה שברא יתברך, הנה האיש הזה - בו נתקיים תכלית הבריאה.

ונודע (ראה מורה נבוכים ח"א פרק סט; תפארת ישראל פרק לו ד"ה ובגמרא), דהסבה התכליתית היא עצמה הסבה הפועלת, כי כל פועל עבור איזה תכלית שיהיה, הנה התכלית היא הסבה שבעבורו פועל, ולולי התכלית המכוון לא היתה הפעולה נפעלת, ואם כן הוא כאילו היה התכלית עצמו פועל הפעולה. ועל כן זה שמעיד ומכיר כו', שבו יש תכלית פועלת הבריאה דהוא ההכרה, הנה הוא עצמו משתתף בהפעולה, ועל כן הוא כאילו נעשה שותף במעשה בראשית, ודו"ק היטיב מאוד.

ואצרות יוסף דרשה לשבת שובה פסקא קיט-קכ

הטעם שאין מתפללים שמונה עשרה משום טורח או משום תביעת צרכים

איתא בברכות (כא:), ואמר רב יהודה אמר שמואל, היה עומד בתפלה וזכר שהתפלל, פוסק ואפילו באמצע ברכה. איני, והאמר רב נחמן, כי הוין בי רבה בר אבבה בען מיניה, הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת, מהו שיגמרו, ואמר לן, גומרין כל אותה ברכה. הכי השתא, התם גברא בר חיובא

(א) שהביא דברי ההלכות קטנות, וכתב עליו: 'ותמינה על זה דאזיל בתר איפכא, דאיברא איפכא מסתברא דדבר שהוא צורך היום יש להתיר יותר... ונראה לי טעם מניעת הבקשה בשבת, משום שלא יאה דיבור של שבת כשל חול (שבת ק"ב), ויכולה היא שתרחם (שם י"ב), לכן אין לבקש על החולה - אם לא תקף עליו חליו דצורך שעה הוא ופיקוח נפש.

וכל שאין בו סכנה יש לו לבטוח בזכות שבת, ולא יבקש צרכיו כדרך שעושה בחול, והיינו נמי דאמרין דהיום הוא ראוי לתפלת שמונה עשרה, אלא משום טורח הציבור אין מתפללין בו שמונה עשרה - רק שבע ברכות, דהיינו משום שנצטוו לענג השבת, ושלא נאריך בו בבקשתנו כמו בחול, האי הוא טירחא דציבורא, ולא שנא דרך כללי או פרטי כמו שהוא הנוסח דמי שבידך, הכל אסור, וכל שכן לבריא שאין בו צורך כלל לבו ביום דפשיטא דאסור, וקל וחומר מתפלת שמונה עשרה... לכן אותו מנהג שנהגו לברך, טעות הוא בידי החזנים, והנושאים להם פנים, אין להם על מה שיטמנוכו... "

והאריך שם עוד בזה, וסיים: 'אלא שאין כחנו יפה למחות, שכבר נהגו משנים קדמוניות, ואשרי שיאחו במעוה הדת ונפץ עלולי המנהגים הגרועים אל הסלעים... ובצרכי הרבים לית לן בה... אבל 'מי שברך' לכל יחיד שירצה, ודאי אינו נכון כלל, ויש בו גם כן טירחא דציבורא טובא, דאפילו תפלת שמונה עשרה קצרו משום הכי, ונכשיו נוהגין להאריך במי שבידך ולפעמים מתעכבין עד חצות, עלבון המנהגים הוא, אי אישיר

הוא, ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת, אבל הכא - הא צלי ליה.

עין שו"ת **הלכות קטנות** (ח"א סימן סב) דכתב: שאלה, 'מי שבידך' שאומרים החזנים בשבת, אם יש לחוש משום שאין להתפלל בו, תשובה. אין להתפלל על דבר שהוא צורך היום, כגון חולה שאין בו סכנה, אבל דבר שהוא להבא - אין בכך כלום וכו', ולמה אין אנו מתפללין י"ח, מפני טורח ציבור. אי נמי, אי אפשר שלא יהא שם דבר שהוא צורך היום, כגון פרנסה - בכל יום הוא צריך, אבל מי שבידך כללי אין לחוש, עכ"ל. וצריך עיון, דהא מפורש הטעם כאן רק משום טורח כו'. ועיין שו"ת **שאלת יעבץ** (ח"א סימן סד ד"ה ונ"ל).

אולם בירושלמי ברכות פרק אין עומדין (פ"ה ה"ב) על המשנה 'והבדלה בחונן הדעת', כמה דאת אמר אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל, ודכוותה אסור לו לאדם לתבוע צרכיו עד שיבדיל, עיין שם נוסח דפוס וויניציאה, ומשום הכי תיקנו הבדלה בתחלת חונן הדעת, הואיל ומתחיל לומר ברכות אמצעיות, דהם בקשת צרכים, וזה אסור עד שיבדיל, עיין שם היטב בירושלמי. ומוכח, דבקשות שמונה עשרה אסורות בשבת משום תביעת צרכים בשבת.

ועיין ספר **הפרדס** לרש"י (סימן ד), דהביא גם כן ירושלמי הנ"ל, ולא דברי הבבלי כאן. ואולם לדברי הפרדס שם, יש לומר דדברי הירושלמי והבבלי מתאימים יחד, עיין שם היטב ותבנך.

נפילת אפים וקידוש לבנה בשבת

ועיין עוד שו"ת **מהר"ם בר ברוך החדשות** (דפוס פראג סימן תרג), עיין שם היטב. **ועיין** עוד שו"ת **שבות יעקב** (ח"ג סימן לא ד"ה ומ"ש - ד"ה ומ"מ).

גלינוי הש"ס ברכות כא. ד"ה התם

הערה בנוסח 'בפי ישרים תתרום' ובשפתי צדיקים תתברך'

רש"י בתענית (טו. ד"ה ה"ג) כתב, דישירים עדיפי מצדיקים.

וצריך עיון מנוסח פסוקי דזמרה דשבת 'בפי ישרים תתרום', ובשפתי צדיקים תתברך, ובלשון חסידים תתקדש, ובקרב קדושים תתהלל, ומשמע דנקט סדר המדרגות ממטה למעלה, דחסידים עדיפי מצדיקים, וקדושים עדיפי מצדיקים, ואם כן הכי נמי צדיקים עדיפי מישרים, וראיתי במהרש"א **בחדושי אגדות** (שם ד"ה ולא) שעמד על זה.

ונראה לענ"ד דדבר זה פלוגתא דתנאי, עיין תוספתא שקלים (פ"ב ה"ג), נכנס לתרום את הלשכה, היו מפשפשים בו כו', ומדברין עמו משעה שנכנס ועד שעה שיצא, לקיים מה שנאמר (במדבר לב, כב) 'והייתם נקיים מד' ומישראל', ואומר 'ועשית הישר והטוב בעיני ד', הטוב - בעיני שמים, והישר' - בעיני אדם, דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר, אף 'הישר' בעיני שמים, ואומר (משלי ג, ד) 'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקיים ואדם' כו'.

ונראה, דרבי ישמעאל נמי מודה ד'ישר' משמעותו בעיני אדם, אלא דמוסיף דהוא כולל גם כן בעיני שמים. וכן משמע ממאי דאמר, ואומר 'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקיים ואדם'.

והנה תואר 'צדיק' הוא בינו לבין המקום לבד, עיין קידושין (מ:), דטוב לשמים ורע לבריות גם כן נקרא 'צדיק', ורק 'צדיק טוב' הוא דלא מיקרי, עיין שם היטב. ואם כן עצם תואר 'צדיק' הוא רק בינו לבין המקום, ועל כן לרבי עקיבא ד'ישר' הוא בעיני אדם, היינו דמורה לבד על טוב לבריות בינו לבין חבירו, לכן צדיק בינו לבין המקום עדיף.

ומה שאין כן לרבי ישמעאל ד'ישר' הוראתו תרתי - בעיני אדם ובעיני שמים, היינו דהוא טוב במה שבינו לבין חבירו וגם במה שבינו לבין המקום, לכן 'ישר' עדיף מ'צדיק' דהוא בינו לבין המקום לבד. ואם כן כיון דהדבר פלוגתא דתנאי, אין קושיא עוד מסתירת הך דתענית לנוסח פסוקי דזמרה הנ"ל.

גלינוי הש"ס תענית טו. ברש"י ד"ה ה"ג

ואפילו בשבת, ואמר רבי יוחנן, כגון כלי פשתן בבבל ויין ושמן בארץ ישראל."

(ד) שהאריך בענין אם מותר לקדש הלבנה כליל שבת, וכתב שם בתוך דבריו: 'ומה שכתב **מהר"ל** (הלכות שבועות אות ז) טעם שני, וז"ל: ועוד, דנראה ברכת הלבנה כעין תחינה, ואין לאומרו ביום טוב, עכ"ל. הנה יגעתי ולא מצאתי שום תחינה בברכה זו... ואפילו אי נימא לדברי מהר"ל יש לומר שיש בקשות בקידוש הלבנה... מכל מקום נוסח הברכה כך היא ומותר (ראה ירושלמי שבת פס"ו ה"א). ואם נפשך לומר מה שאנו מוסיפין ואומרים בקשה אחרת 'כשם שאני רוקד' וכו', ובקשה זו אינו מנוסח הברכה, כי היא תפלה בפני עצמו...

ומכל מקום אומר אני, שמותר להתפלל בשבת, כמו שמצינו שאנו מתפללין כמה תפלות ובקשות בשבת, בברכת יוצר המאורות, או אור חדש על ציון תאיר, אהבה רבה, אבינו אב הרחמים וכו', וכן בתפלת ברכת שבע שאנו מתפללין כמו תפלות ובקשות בשבת, ומדינא דירושלמי סוף פרק תפלת השחר (ברכות פ"ד ה"ו) משמע שהיו נוהגים בימיהם להתפלל בשבת במוסף כל ברכות י"ח... דבדין היה להתפלל בשבת י"ח ברכות כמו בחול, וגברא בר חיובא, ורבנן דלא אטרחויה עליה משום כבוד שבת, ואפילו הכי לא התחיל בה חייב לגמרה... תיפוק ליה דאיסורא איכא משום תחינה, אלא על כרחך דאין בזה שום בית מיוחד כלל."

ותמיד - אם תקדשו מעשיכם תשכון השכינה בתוכם, ויהיה בכם בעצמכם עניין בית המקדש.

שליחות בדבר שהמשלח אינו יכול לעשותו מפני ריחוק מקום

בעניין דבר שאי אפשר לעשותו מפני ריחוק מקום, אי חשוב 'לא מצי עבדי', ולא מצי משוי שליח (ראה נזיר יב:). כבר הבאתי (ראה גליוני הש"ס יבמות צג. בתוספות ד"ה מיייתי) **פליתי** יורה דעה (סימן סא ס"ק ו) לענין עושה שליח בחוץ לארץ לתת מתנות בארץ ישראל, ותוספות יבמות פרק האשה רבה (שם) אהך דאזל עישר מפירי דביתיה עלי, דאין חילוק בין קרוב ובין רחוק.

ויש לדון גם מדרך רחוקה דפסח. ועיין ירושלמי פסחים (פ"ה ה"ג), היה נתון בדרך רחוקה ושחטו לשמו - פסול, פירוש, משום שלא לאוכליו, עיין שם **בקרן עדה** (ד"ה דא). ואם כן למאן דאמר בבלי (פסחים צב:), דאם שחטו וזרקו על מי שהוא בדרך רחוקה - הורצה, ומשמע הסתייגות אפילו אינו יכול לבוא בשעת אכילה, דמפאת הריחוק מקום לא חשוב 'שלא לאוכליו', ובאתי רק להעיר.

אם מחמירים בקדשים בדבר שישנו בחולין

בחידישי בסוגיא דהיתר מצטרף לאיסור חידשתי, דהא דאמרין היתר מצטרף לאיסור בקדשים (פסחים מה:), היינו רק אם האיסור הוא מפאת קדשים, אבל איסור דעלמא הנוהג גם בחולין, אזי אף כשהאיסור הזה הוא בקדשים עם כל זה אין לו דין קדשים, ואין ההיתר מצטרף לו גם שם, כמו שאין אומרים באיסורי חולין דין היתר מצטרף לאיסור.

ואולם סברא זאת לאו פשוטה היא כל כך, ומצאתי בספר **אהבת יוהנתן** סוף אמור (הפסרה ד"ה להניח), דאקרא דנבילה וטריפה לא יאכלו הכהנים (יחזקאל מד, לא) הביא קושית הגמרא (מנחות מה:). הא ישראל אכלי, בתמיה. ותיריך וז"ל: ויש לומר, **דהרמב"ם** (הלכות מלכים פ"ח ה"א) פסק דבמלחמה מותר לאכול נבילות. והיינו דהוא נגד היצר הרע, כמו יפת תואר - דהותרה במלחמה (דברים כא, יא; עיין קידושין כא:). ולעתידי יהיה מלחמת גוג ומגוג (ראה יחזקאל פרק לח-לט) ומותרין ישראל לאכול נבילות, מה שאין כן הכהנים לא יאכלו, דכמו כן כהן אסור ביפת תואר (ראה קידושין שם) וכו', עכ"ל ז"ל.

הרי דנבילה דאינה ממצות כהונה כלל, גם כן מחמירין בה בכהן טפי מבישראל מפאת קדושתם היתירה דריבה בהו רחמנא מצוות יתירות - דמפאת זה הוא דאסורים ביפת תואר וכש"ס קידושין (שם), עיין שם, דקדושת הכהונה מתפשטת על כל האיסורים של הכהנים, ואף גם על אותם האיסורים שאינם ממצוות כהונה - רק מצוות דעלמא הנוהגות בכלל ישראל, והכהנים מוזהרים בהם רק מפאת היותם גם הם מכלל ישראל, ודו"ק היטב.

ואם כן, אם כנים הדברים יש לדקדק מזה, דהוא הדין דקדושת הקדשים מתפשטת על כל המצוות שבהם - ואפילו מצוות דעלמא בהיותם בקדשים שפיר יש בהם מעלת וחומר קדשים, ודו"ק היטב.

הערות והארות רבינו בתורת

הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל

~ מתוך: אוצרות יוסף דרשות; גליוני הש"ס; לקח טוב ~

לרגל יומא דהילוליה - כ"א אלול תקכ"ד

שני ימי ראש השנה כנגד שתי דברות הראשונות ♦ יום הכיפורים נגד 'לא תחמוד' ולא תתאוה'

בתנא דבי אליהו זוטא (פרק כב) וז"ל: מפני מה נתנה קורת רוח בעשרת הימים מראש השנה ועד יום הכיפורים, כנגד עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו כו', וכנגד עשרת הדברות שקיבלו ישראל בסיני כו', עכ"ל. ומבואר דעשרת ימי תשובה הם נגד עשרת הדברות.

וראיתי ביערות דבש (ח"ב דרוש א ד"ה ולכן) דכתב כן מסברא דנפשיה, וכתב שם דהיינו טעמא דשני ימי ראש השנה הם יומא אריכתא (ראה ביצה ד:), והיינו משום דהם נגד שתי דברות הראשונות - 'אנכי' (שמות כ, ב) ו'לא יהיה' (שם שם, ג), דבדיבור אחד נאמרו (מכילתא פרשת בשלח מסכת דשירה פרשה ח ד"ה דבר אחר), ועל כן גם שני הימים הם יומא אריכתא, ודו"ק, עד כאן תוכן דבריו, עיין שם.

והנה על פי זה, הנה יום הכיפורים הוא נגד 'לא תחמוד' (שמות כ, יד; דברים ה, יח) ו'לא תתאוה' (דברים שם). ומיושבת בזה קושית **רבי יהודה הלוי ז"ל** שהביא **הראב"ע** בשמו פרשת יתרו (כ, יד), דאיך אפשר לצוות על החמדה, הרי האדם בשר ודם וחומד בלבו, ובכח האדם רק למשוך על החמדה והתאוה שבלב - שלא לעשות כפי החמדה והתאוה שהלב חומד, אבל על גוף החמדה איך שייך לצוות על הלב שלא יחמוד, עיין שם.

ועל פי דרכנו הנ"ל ד'לא תחמוד' הוא נגד יום הכיפורים, והנה **בפרקי רבי אליעזר** (פרק מו) מבואר דביום הכיפורים ישראל הם כמלאכים, עיין שם, ועל כן מלאך הרי אין בו החמדה כלל, ועל כן לפי עניין דיבור 'לא תחמוד' - דהוא נגד יום הכיפורים, שפיר שייך לצוות על גוף החמדה, ואף דהציווי הוא על כל השנה, יש לומר כוונת הציווי לראות לבא לידי 'לא תחמוד', היינו שיראה האדם לזכך ולטהר עצמו בכל השנה, לשייך להשיג ביום הכיפורים מדרגת היום, דהוא ביטול גוף החמדה, ודו"ק.^א

אדם נחשב 'מקדש' ♦ כשישראל מקדשים מעשיהם יש בהם ענין 'מקדש' ♦ העוסק בתורה נחשב 'מקדש'

כתב בספר יערות דבש (ח"ב דרוש יד עמוד רל ד"ה וזהו) וז"ל: והנה תמיהו, ביום הכיפורים שני שעירים היו (ראה ויקרא טו, ה), שעיר הנעשה בפנים מכפר על טומאת מקדש וקדשיו (ראה שבעות ב:), ושעיר בחוץ על

כל עונות - למה היה שעיר הנעשה לפני ד' כפרת מועטת משעיר הנשלח לעזאזל. אבל באמת כל ישראל הכשירים - להם קדושת מקדש כו', כי השכינה שוכנת בקרבם, כדכתיב (שם כו, יא) 'ונתתי משכני בתוכם' כו', ואין לך טומאה ותיעוב יותר מן החטא, ולכן אדם כשר החוטא, הוא מטמא מקדש כו'. ושעיר המכפר על טומאת מקדש כו', הוא היה כפרה לכל חטאות ופשעים מבני ישראל הכשירים אשר ד' בקרבם, ולכן נאמר על שעיר החטאת (שם טו, טז) 'וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל' ומפשעיהם לכל חטאתם' דייקא, עכ"ל.

פירוש, דהחטאים עצמם נחשבים טומאת מקדש, וזהו 'וכפר על הקודש מטומאת בני ישראל וגו' לכל חטאתם', דהחטא עצמו הוא טומאת הקודש, דהאדם עצמו נחשב מקדש, ובחטאו הנה הוא מטמא מקדש.

והנה גוף הדבר שכתב היערות דבש - דהאדם עצמו נחשב מקדש, הנה כן נאמר (ירמיה ז, ד) 'היכל ד' המה' (ראה ב"ח א"ח סימן מז סעיף א אות ב). וכבר הזכרנו (ראה אוצרות יוסף דרשה לשבת שובה פסקא רו) גם כן ש"ס ראש השנה (יח:), דשקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו. והיינו גם כן, דהאדם כל זמן שהוא צדיק נחשב בית המקדש, ולכן מיתתו כשריפת בית המקדש, וכמו שאמרנו כבר. ועל כן נכון מה שכתב ז"ל דהאדם בחטאו נחשב מטמא מקדש, כי כל זמן שלא חטא הרי הוא צדיק ונחשב בית המקדש, ועל כן בחטאו הרי הוא מטמא מקדש.

וכן מבואר גם כן בירושלמי מגילה (פ"ג ה"ו) דישאל קרוים 'ציון' - דהוא בית המקדש (ראה ב"ר כב, ז). עיין שם דמיייתי קרא (ישעיה נא, טז) 'לנטוע שמים וליסוד ארץ, ולאמר לציון עמי אתה', וז"ל: 'לנטוע שמים וליסוד ארץ' - אלו הקרבנות, ו'לאמר לציון עמי אתה' - אמר רבי חנינא בר פפא, חזרנו על כל המקרא, ולא מצאנו שנקראו ישראל 'ציון' אלא זה - 'ולאמר לציון עמי אתה', עכ"ל הירושלמי.

והכוונה, דמפרש קרא 'לנטוע שמים וליסוד ארץ' - אלו הקרבנות הקריבין בבית המקדש, דכל עיקר עניינם להחזיק ולקיים קדושת המקדש, שתהא השכינה שוכנת בתוכו, כמבואר **ברמב"ן** על התורה (פרשת תרומה כה, ב ד"ה כאשר; הקדמה לספר ויקרא). ואם תשאל התינוח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם. לזה אמר 'ולאמר לציון עמי אתה', דישאל עצמם קרוים 'ציון' - דהוא הבית המקדש, והיינו דגם בזמן שאין בית המקדש קיים, מכל מקום אתם בעצמכם יש בכם עניין מקדש,

(א) עיין שם שכתב דזהו לפי 'סברת הגאון מהו' יהונתן ז"ל ביערות דבש, דעשרת ימי תשובה הם נגד היות דברות כסדרן, והאריך עוד לבאר כמה ענינים על פי זה.

שביבי יוסף

אלומת אור לחקירות יסודות סברות וכללים המפורשים בתורת רבינו ז"ע

נתינה מכח בקשה - אם נחשבת 'נתינה' או 'נטילה'

"המבקש דבר מזולתו שיתנו לו, וזה נותנו לו, יש להסתפק אי מיקרי שזה נתן, או מיקרי שנטל מעצמו, לפי שזה נתן רק עבור שביקש ממנו"

גליוני הש"ס ירושלמי זרעים כ"ד ג אות דטו

הגיד רבינו בחיים חיותו: "מהספרים שלי יהיו לי תלמידים"

(הגיד יעקב טייטלבוים - תלמידו המובהק של הגר"מ אריק זצ"ל - ששמע מפי רבינו)

דחייב, שהוא משום דאמר קרא (ויקרא ז, כה) 'נפש' - לרבות השותה. ועיין בתוספות (ד"ה לרבות) שכתבו, דנחשב שתייה - לא אכילה, ולולי קרא הוה אמינא דבדבר שתולדתו אוכל, והוא המחזה ועשאו משקה, לא אמרינן 'שתיה בכלל אכילה'.

ועיין תוספות נדה (לב, ד"ה שתיה), כתבו באופן אחר, דלולי קרא הוה אמינא דחלב מהותך לאו שמיה 'חלב' (והיינו, דשפיר גמ שתיה זאת בכלל אכילה, אלא דמיפטר מפאת שאין החלב חשוב חלב), ועל כן אשמעינן קרא דגם חלב מהותך שמיה חלב, עד כאן לשונו. ואם כן השתא דאשמעינן קרא דחלב מהותך שמיה חלב, אולי לענין שם 'אוכל' נמי, גם אוכל נמחה ומהותך שמיה 'אוכל'.

ואולם מלשון הגמרא 'נפש לרבות השותה' - לא משמע כן, רק משמע דגם אחרי הגזירה הכתוב, משקה הוא דחשיב ולא אוכל. והכי מוכח בפשיטות לינשא דברייתא כאן, דאמר המחזה וגמזו כו', דלשון 'גמזו' מצינו רק במשקין (בראשית כד, יז; עיין שבת עז.).

ואולם בנזיר (סד). איתא, שרץ על גבי נבילה שנימוחה (וספק לו אם נגע בשרץ) מהו, כיון דנימוחה (הנבילה) הוי לה משקה (מי אמרינן דכיון דנימוחה הנבילה הויא לה משקה, וחשיב השרץ צף על גביו, וספק מגעו טהור, דכמאן דצף על פני המים דמי - וספק טומאה צפה ילפינן התם מקראי דטהור), או דילמא האי אוכלא הוא (אף על גב דנימוחה הנבילה - חשובה אוכל). ואם תימצי לומר דאוכלא הוא, שרץ על גבי שכבת זרע מהו כו', עכ"ל הגמרא הצריך לעניינו.

ומבואר דהש"ס מסופק בזה, אם אוכל שנימוח חשוב אוכל. ולדעת הרמב"ם דאם תימצי לומר 'הוי פשיטות' (עיין רא"ש קידושין פ"א סימן ז; ר"ן נדרים ז, ד"ה ולענין), הנה איפשיט ליה דחשוב 'אוכל', והוא לכאורה היפוך הך דסוגיין. ועיין שם היטב בנזיר בכל הסוגיא, ובבאתי רק להעיר.

אכילת כהנים משלחן גבוה נחשבת אכילת מזבח

מבואר בסוגיין (קכ). דחלב יש בו קולא על נבילה, במה דחלב הותר מכללו אצל חיה - מה שאין כן נבילה לא הותר מכללו, דמה דהותר לכהנים במליקת חטאת העוף לא חשוב הותר מכללו, דשאני כהנים דמשלחן גבוה הוא דקזכי.

וביארנו כבר הכוונה בכמה דוכתי (ראה גליוני הש"ס ירושלמי זרעים כרך ג אות קנב; ע' פנים לתורה אות טו; שם אות לב ד"ה באופן), דכיון דכהנים משלחן גבוה הוא דקזכי, על כן נחשבת אכילתם אכילת גבוה, ולא חשיבא הנבילה הותר מכללו מפאת זה להדיט במה דהותר במליקה, דאכילת כהנים במליקה כאכילת המזבח הוא נחשב, כיון דמשלחן גבוה קזכי, והרי זו אכילת גבוה - לא אכילת הדיט, ואכתי לא הותרה נבילה לשום אדם כלל.

שהיה עליו מים וניגב, יבוא לטהר גם כן לפעמים היכא שיהיה משקה על האוכל בשעת נגיעת השרץ בו, ועל כן עשאה התורה הרחקה יתירה ואמרה שכל שהיה עליו רק באיזה פעם מים שוב מקבל טומאה לעולם), עכ"ל.

ואולם הרשב"ם שם (פסוק לד) כתב וז"ל: מי שרוצה לתת טעם במצות לפי דרך ארץ ולתשובת המינין, לא הזיק הקדוש ברוך הוא טומאה למיני אוכלים ומשקין עד שתקינם לצורך מאכל, ונתינת מים הוא תחלת תיקונם ועיקר חשיבותם לצורך אכילה, עכ"ל. ומוכח דענין ההכשר הוא לפי שאין האוכל חשוב 'אוכל' טרם ניתן עליו מים.

וכן כתב רש"י שם להדיא על הכתוב (שם שם, לח) 'וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו', וז"ל (ד"ה ונפל): אף משנגב מן המים, שלא הקפידה תורה אלא להיות עליו שם 'אוכל', עכ"ל. ולענין כן הוא גם כן גמרא ערוכה כאן (ק"ח), פירות שלא הוכשרו - כתנור שלא נגמרה מלאכתו דמי, עכ"ל הגמרא. וצריך עיון קצת על הרמב"ם ז"ל בזה.

טומאת נבלת עוף טהור בתורת אכילה או בתורת מגע

יש להסתפק בטומאת נבילת עוף טהור דמטמא בבית הבליעה, אם ענין הטומאה הוא בתורת אכילה, שגזירת הכתוב היא שאכילת נבילת עוף טהור מטמא, או דילמא גם היא טומאת מגע היא, אלא דשאר המטמאים במגע - מטמא בכל מקום שיש בו מגע (ראה רמב"ם הלכות טומאת מת פ"א ה"ג), ונבילת עוף טהור גילתה תורה דאינה מטמאה במגע רק במקום מיוחד - בבית הבליעה, וגזירת הכתוב הוא שטומאה על ידי מגע בית הסתרים (ראה רש"י לעיל לד. ד"ה חדידוש), ועל כל פנים רק מטעם מגע היא - לא מטעם אכילה, ודו"ק.

ונראה לענין מסוגיין (קכ). דהיא רק מטעם אכילה. דתניא גבי נבלת עוף טהור, דאם המחזה באור טמא, ופריך הגמרא, הא 'אכילה' כתיבא ביה (ראה ויקרא כב, ח), עיין שם. ומוכח דאין הטומאה מטעם מגע, דאם לא כן, מה בכך דאכילה כתיבא ביה - ושתייה איננה בכלל אכילה (עיין בתוספות ד"ה לרבות) שפירשו, דנהי דבעלמא שתייה בכלל אכילה (שבועות כב), היינו רק בדבר שהיה מתחילתו משקה, מה שאין כן כאן שהיה אוכל והוא המחזה ועשאו משקה, הא סוף סוף יש כאן מגע נבילת עוף טהור, כיון דלא פקע מיניה שם 'נבילה' על ידי שהמחזה באור, דהא פריך רק מכח דאכילה כתיבא ביה וליכא, ומוכח דעצמותו אכתי נבילה היא, והחסרון רק מפאת שאיננו אוכלו - רק שותתו. ועל כרחק דטומאת נבלת עוף טהור היא מטעם אכילה ולא מטעם מגע, ועל כן שפיר פריך דאכילה כתיבא ביה וליכא.

אוכל מחויב אם נחשב 'אוכל'

עיין בגמרא (קכ). דמוכח, דאוכל שנמחה לא חשוב אוכל - אלא משקה, דאמר אהמקה את החלב וגמזו

עיקר האיסור בעריות הוא ההנאה

בשבת (עג; עיין רש"י ד"ה דסבור) ובכריתות (יט): איתא, דמתעסק בחבלים ובעריות חייב שכן נהנה.

ונראה לענין בהסברתו, דרק כשאסרה התורה מעשה בעלמא, אז כשאינו מתכוין נחשב שלא עשה האדם את המעשה כלל, ורק כנעשה מאיליו נחשב - אבל לא כעשאו אדם, דמה שאיברי האדם עושים בלי כוונתו איננו מתייחס למעשהו כלל, וכמוכן לכל בעל שכל צח. אבל באכילה ובעריות שלא הקפידה התורה על המעשה, רק על הרגשת ההנאה, שלא יהנה האדם מאכילת חלב ומביאת העריות.

ויש סמוכין לזה מסוגיין (קטו), דפריך, לרבי - בהנאה מנא ליה (מנא ליה איסור הנאת בשר בחלב). ומשני, נפקא ליה מהכא, נאמר כאן (דברים יד, כא) 'כי עם קדוש אתה לד', ונאמר להלן (שם כג, יח) 'לא יהיה קדש בבני ישראל', מה להלן בהנאה אף כאן בהנאה, עד כאן. וברש"י (ד"ה מה) כתב: בעילה - הנאה היא, עכ"ל.

ומוכח מזה, דעיקר האיסור בביאה הוא ההנאת ביאה - לא המעשה ביאה. דאם לא כן, איך יליף ממעשה ביאה לאסור הנאת בשר בחלב. ועל כרחיק דרק הנאת ביאה היא האיסור, ועל כן שפיר יליף בגזירה שוה, דמה התם ההנאה - האסורה, דהיינו שהנאת הביאה אסורה, אף כאן בשר בחלב הנאתו אסורה. וזהו שאמרו בגמרא 'מה להלן בהנאה אף כאן בהנאה', ודו"ק היטב.

שילוח איסור למדבר מותר מה"ת

הנה הא דאמרינן בסוגיין (קטו). ובקידושין (נו): וביומא (סו): דלא אמרה תורה (ויקרא יד, ז; שם טז, כב; דברים כב, ז) שלח לתקלה, נראה דגוף השילוח של דבר איסור החוצה או למדבר - שרי מן התורה, לא מיבעיא **לרמב"ם ז"ל** (הלכות איסורי ביאה פ"ח ה"ז) דכל הספיקות מן התורה שריין - דכאן נמי רק ספק הוא שמא ימצאנו ישראל ויאכלנו או יהנה ממנו, אלא אפילו **לראשונים ז"ל** (ראה רשב"א קידושין עג. ד"ה ממו; ר"ן שם טו: מדפי הרי"ף ד"ה גרסין) דכל הספיקות מן התורה אסורים, עם כל זה כאן נראה דשרי, דאיננו ספק שקול, דיכול להיות שיאכלוהו בעלי חיים תחלה, או אפילו יבוא ליד אדם, שמא יבוא לידי עכו"ם ולא לישראל.

הטעם שצריך הכשר משקה לקבלת טומאה

ברמב"ן על התורה ויקרא (פרשת שמיי יא, לו ד"ה וטעם), כתב וז"ל: וטעם ההכשר (הכשר מים לקבלת טומאה), בעבור כי לכלוך השרץ והמטמאים ידבק במאכלים בלחות, ולא כן ביבשים (אם המאכל לח ויש עליו משקה, אז השרץ הנוגע בו הוא נדבק בו על ידי המשקה הלח שעליו, ולא כן באוכל יבש שהשרץ הנוגע בו אינו נדבק בו, והוא רק נגיעה בעלמא), ועשתה התורה הרחקה יתירה לטמא המוכשרין במים ונגבו, שלא ניתן דברינו לשיעורין (שאם נטהר את

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"
(ההבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגד"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com